

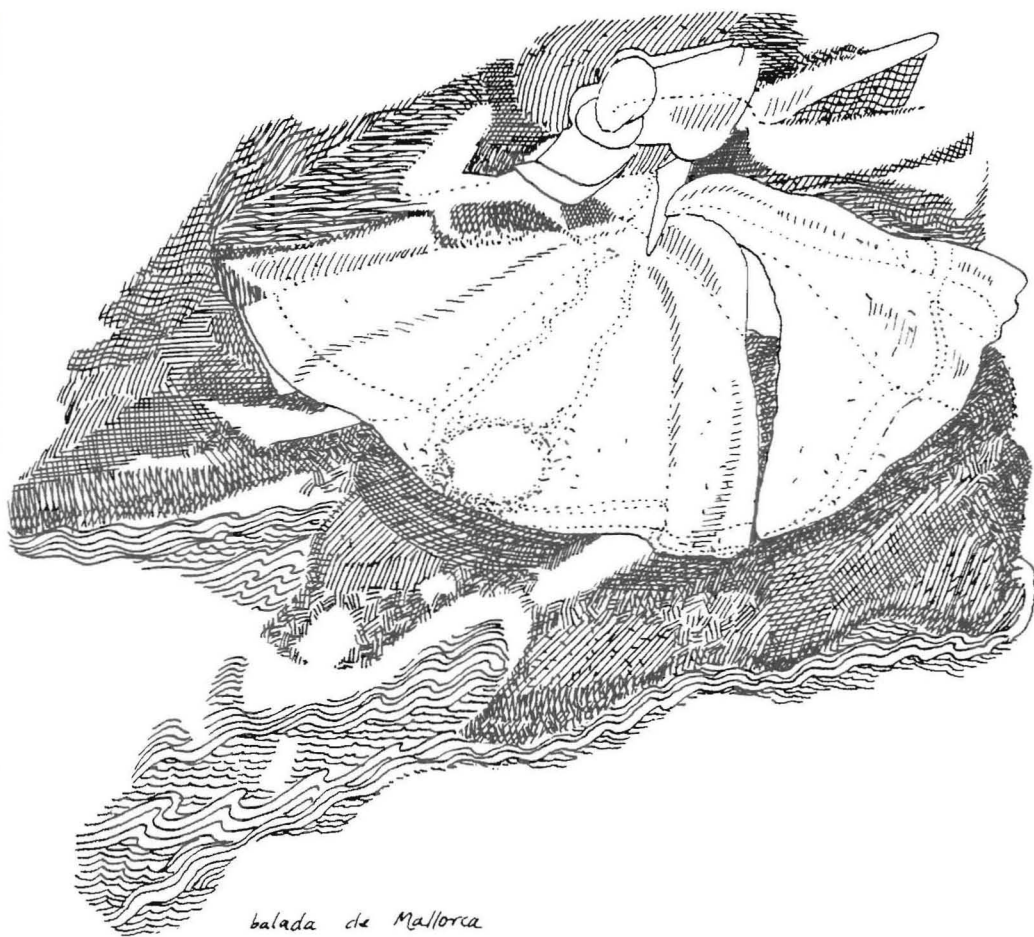
BUTLLETÍ

de l'associació cultural catalana als països nòrdics
"les quatre barres"

ANY 1984

NÚM. 24

balada de Mallorca

BUTLLETÍ
de l'Associació Cultural Catalana
als Països Nòrdics
LES QUATRE BARRES

Publicació (Tidskrift) : ISSN 0349-6120
Editor (Utgivare) : Les Quatre Barres
Humlegårdsgatan 17 2tr ög
114 46 Stockholm
Suècia
Compte Corrent Postal : 970916-3
(Postgirokonto) Stockholm
Editor responsable : Ramon Cavaller
(Ansvarig utgivare)
Cap de redacció : Ramon Bohigas
(Redaktör)
Subscripció anual : Països Nòrdics, 40 corones
(4 números) altres països, 50 corones
Årsprenumeration : Norden, 40 kronor
(4 nummer) andra länder, 50 kronor
Quota socis de : 75 corones (Butlletí inclòs)
Les Quatre Barres
Medlemsavgift föreningen : 75 kronor (med Butlletí)
Les Quatre Barres

oooo000oooo

SUMARI

Editorial	3
Correu	4
Notícies	6
Kulturella nyheter från de Katalanska Länderna . . .	8
Artistes catalans a Escandinàvia: Ramon Cavaller . .	12
Començar a escriure en la llengua pròpia	16
Retribució	22
Retalls	28
Mots encreuats	32
Poesia	34
D'Àpats	35

EDITORIAL

Ens complau observar que l'interès per la literatura catalana creix en alguns Països Nòrdics. A Dinamarca i a Noruega, per exemple, enguany s'ha publicat "La Plaça del Diamant" de Mercè Rodoreda. L'autor de la versió noruega, Kjell Risvik, ens escriu que també ha traduït al noruec "Mirall Trencat" de la mateixa escriptora i que ara està treballant en la traducció de "Bearn", de Llorenç Villalonga (vegeu un article seu a RETALLS).

A Suècia, en canvi, la literatura catalana continua quasi ignorada. Des de 1917, quan es va publicar en suec "Terra Baixa" d'Àngel Guimerà en un volum que també incloïa algunes poesies d'autors catalans en versió sueca, solament s'ha traduït "La Pell de Brau" i algunes altres poesies de Salvador Espriu. Aquest últim llibre, traduït per Lluís Solanes i Arne Lundgren, es va editar ja fa deu anys. A part d'això solament s'ha publicat alguna poesia de Foix, Brossa, Papasseit, Palau i Fabre i Guimferrer, en versió de Lasse Söderberg, en un número de 1981 de la revista literària Tärningskastet.

És molt poca cosa en tants anys. Cal preguntar-se per què en el país nòrdic on es publiquen més llibres no es pot trobar cap obra literària catalana actual traduïda al suec. És per desinterès dels editors? Falten traductors? És que els editors catalans no es preocupen de donar a conèixer la literatura catalana a Suècia?

Sigui com sigui, és una situació lamentable.

R.B.

CORREU

Revistes i publicacions rebudes:

Diari Avui, Barcelona

El Llamp, núms 12 al 15

Som, núm. 51 al 53

Mai no morirem, butlletí del Casal Català d'Angulema,
núm. 13

Xipreret, L'Hospitalet de Llobregat, núms. 55, 56

Lluita, núms. 34, 35

Caliu, butlletí interior del Casal de Catalunya de
París, núms. 59, 61

Euskadi Information, núm. 38

Seguem, de la joventut nacionalista de Catalunya,
núm. 11

Nova Veu, núm. 139

Gaseta Municipal de Barcelona, núm. 26

Som i Serem, portaveu del Casal Català d'Amsterdam,
núm. 30

Veu de l'Exili Català i Republicà, núm. 20

El País semanal

ABC semanal

Mundo Obrero, núms 300 al 306

Boletín Cultural, Madrid núms. 34, 35

España, núms. 134, 135

Carta de España, núm 298

Cartes i circulars:

J. D. Arnau, Apartat correus 36.008, 08080 Barcelona.
Està interessat en intercanviar segells.

Enriqueta Calsina, Vda. A. Martorell, Apartat Correus
35.013, Barcelona. Si algú està interessat en conèixer

millor els Països Catalans, ella s'ofereix a contestar
qualsevol pregunta o consulta.

Robert Sucorra i Tallaferro

Fira de Barcelona

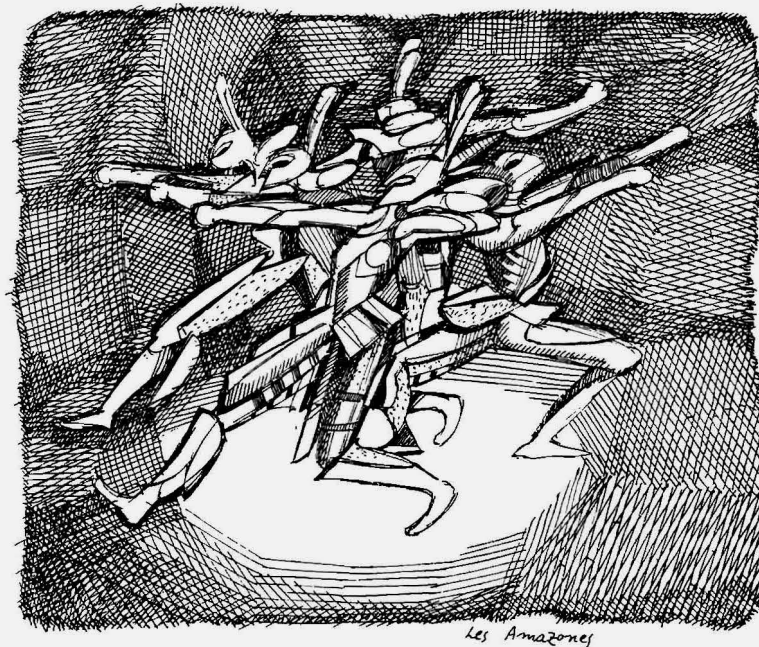
Association des Cadres Catalans, Perpinyà

Kjell Risvik, Oslo

Casal de Catalunya, Buenos Aires

Rikskonserter, Estocolm

*

Les Amazones

NOTÍCIES

LA XERRADA DE MAGÍ ROVIRA sobre les tradicions líriques de Catalunya, feta al nostre local el 4 de novembre va atraure un gran nombre de socis. Magí Rovira fou molt aplaudit i després els assistents pogueren degustar els tradicionals panellets de Tots Sants, elaborats pel nostre gourmet Josep Maria Obiols.

*

EL BON DISSENY del vestuari de l'òpera "Taverner", de Peter Maxwell Davies estrenada recentment al Teatre Reial de l'Òpera d'Estocolm, ha merescut grans elogis de la crítica. Felicitem al dissenyador, Ramon Cavaller - que també il·lustra aquest número del Butlletí - pel seu nou èxit artístic. En el Dagens Nyheter, el diari de més difusió de Suècia el crític d'òpera escriu: "... els millors moments de l'escenari s'omplen de l'esplendor dels vestits bellament creats per Ramon Cavaller."

*

HAN HAGUT DE PASSAR 45 ANYS perquè els immolats per la llibertat de Catalunya rebessin l'homenatge que es mereixen. A la fi, s'ha honorat ara la seva memòria d'una manera digne amb la col·locació al Fossar de la Pedrera, en el cementiri de Montjuic de Barcelona, d'un monument fet per l'escultor Ferran Ventura. En aquest fossar, un dels més tristement cèlebres de Catalunya, s'hi enterraren després de la guerra civil molts dels condemnats a mort per l'aparell repressiu franquista.

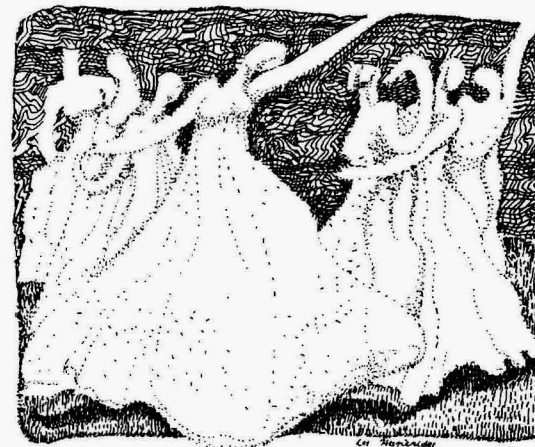
L'acte va tenir lloc el dia 21 d'octubre proppassat.

Aquest monument "Una Pietat" és una rèplica en bronze de la pedra original que es va inaugurar ara fa uns quatre mesos en el Parlament de Catalunya.

Sobre l'escultor Ferran Ventura, que fa una vintena d'anys va fer una estada a Suècia, escriurem més detingudament en el nostre pròxim Butlletí.

*

ELS VINS CATALANS DE QUALITAT comencen a guanyar-se el beneplàcit que es mereixen entre els tastavins del Monopoli de Vins de Suècia, és a dir, el Systembolaget. En efecte, en la tarifa de preus de "l'assortiment especial" hi descobrim ara vins negres com el Torres Gran Coronas "Black Label" 1977, i el Raimat Abadia 1980 de Coniusa. També hi ha un blanc, el Gran Viña Sol 1981 de Torres, i un xampany, el Freixenet Brut Nature. Però aquests són un vins cars - preus de 45 a 100 corones - i s'han d'encarregar per endavant a la botiga del Systemet. Els que visquin a Estocolm, però, els poden trobar tots a l'establiment de Birger Jarlsgatan 18.

KULTURELLA NYHETER FRÅN DE KATALANSKA LÄNDERNA

Allmänt

BÖRJAR DEN KATALANSKA LITTERATUREN att bli erkänd i den kastiliansktalande delen av Spanien? Ett tecken som pekar åt det hållet är tilldelningen nyligen av "Premio Nacional de las Letras Españolas" i Madrid till den katalanske poeten J.V. Foix (Sarrià, 1893). Priset instiftades i juni i år och det är första gången det överlämnas. Foix valdes av en enig jury bestående av bl a medlemmar från de Spanska, Baskiska och Galiciska Akademierna och från Institut d'Estudis Catalans i Katalonien. Han är, jämsides med Salvador Espriu, mycket berömd i de Katalanska Länderna, och många anser att han är den bästa levande diktare på den Iberiska halvön.

Den största delen av Foix's poesi är avantgardistisk, trots att den har rötter i de medeltida klassikerna och i "dolce stil nuovo". Om honom skrev 1981 Lasse Söderberg i tidskriften Tärningskastet: "... Foix kom att arbeta mera i skymundan och, om inte ensam så dock medvetnare och konsekventare än de flesta, stå för en genomgripande lyrisk förnyelse av en art som vi i Norden inte har någon motsvarighet till. I dag är han åttiosju år, med en förhållandevis liten, men ytterst avancerad och förtätad produktion bakom sig. Den är beaktansvärd inte minst för att den på en gång pekar framåt, mot den nyare lyriken, och anknyter till den stora katalanska tradition som har sin upprinnelse i medeltida mystiker och diktare, främst Ramon Llull och Ausiàs March."

*

Språk

EN AMBITIÖS KURS I KATALANSKA för invandrare från andra icke katalansktalande delar av Spanien startades i

oktober i år i femtiofem städer i Katalonien. Radion, den katalanska televisionen och dagstidningar deltar i detta projekt som har de lokala myndigheternas stöd. Kursen är riktad till vuxna i Katalonien som inte tidigare har haft tillfälle att lära sig språket. Målet är att eleven vid kursens slut skall ha nått kunskaper motsvarande en "nivell llindar" (tröskelnivå), som är experternas uttryck för minimikunskapsnivå.

De som är intresserade av att följa kursen kan delta i den lärarledda undervisningen och även följa kursen i massmedia eller med hjälp av AV-material. I 30 veckor kommer tidningarna, radiostationerna och katalansk TV att sprida de 30 kapitlen i läroboken. Samma lektion upprepas varje dag under en vecka.

Initiativtagaren är Språkpolitikstyrelsen inom kulturavdelningen i La Generalitat, den katalanska autonoma regeringen, och projektet har krävt fyra års förberedelser.

Under Francotiden invandrade ett stort antal kastiliansktalande människor till de Katalanska Länderna. Bara till Katalonien flyttade över en miljon människor, de flesta från landsbygden i mellersta och södra Spanien. Varken dessa invandrare eller deras barn fick någon undervisning i katalanska. Katalanskan var dessutom i stort sätt bannlyst från massmedia och i de nya bostadsområdena var de som inte talade katalanska ofta majoritet.

Numera är en del av dessa människor besvärade av katalanskans återvunna officiella ställning, eftersom språket används alltmera och många katalaner "inte byter språk" på en allmän plats när någon svarar på kastilianska (spanska). Detta skapar irritation hos vissa icke katalanskkunniga. De flesta av dessa invandrare säger dock att de skulle vilja kunna prata katalanska.

Den ovannämnda kursen har blivit till för att hjälpa dem.

*

Böcker

ÄVEN DEN SVENSKA PRESSEN har uppmärksammat den stora framgången som den engelska versionen av romanen "Tirant lo Blanc" har rönt i USA (se RETALLS i denna Butletti), men första gången boken gjorde succé var redan 1490 då den gavs ut i Valencia. För närvarande håller romanen på

att översättas till tyska. Bokförlaget S. Fischer i Bonn, som har köpt rättigheterna för den västtyska marknaden, räknar med stor uppmärksamhet också bland de tyska läsarna. Tidigare har "Tirant lo Blanc" översatts till spanska (första gången 1511), till italienska (1538) och till franska (1737). I England har nu MacMillan kommit ut med den brittiska utgåvan.

*

Musik

ETT VERK AV ROBERT GERHARD, Arnold Schönbergs första elev i Katalonien blev uruppfört nyligen i Barcelona fjorton år efter kompositörens död 1970. Premiären

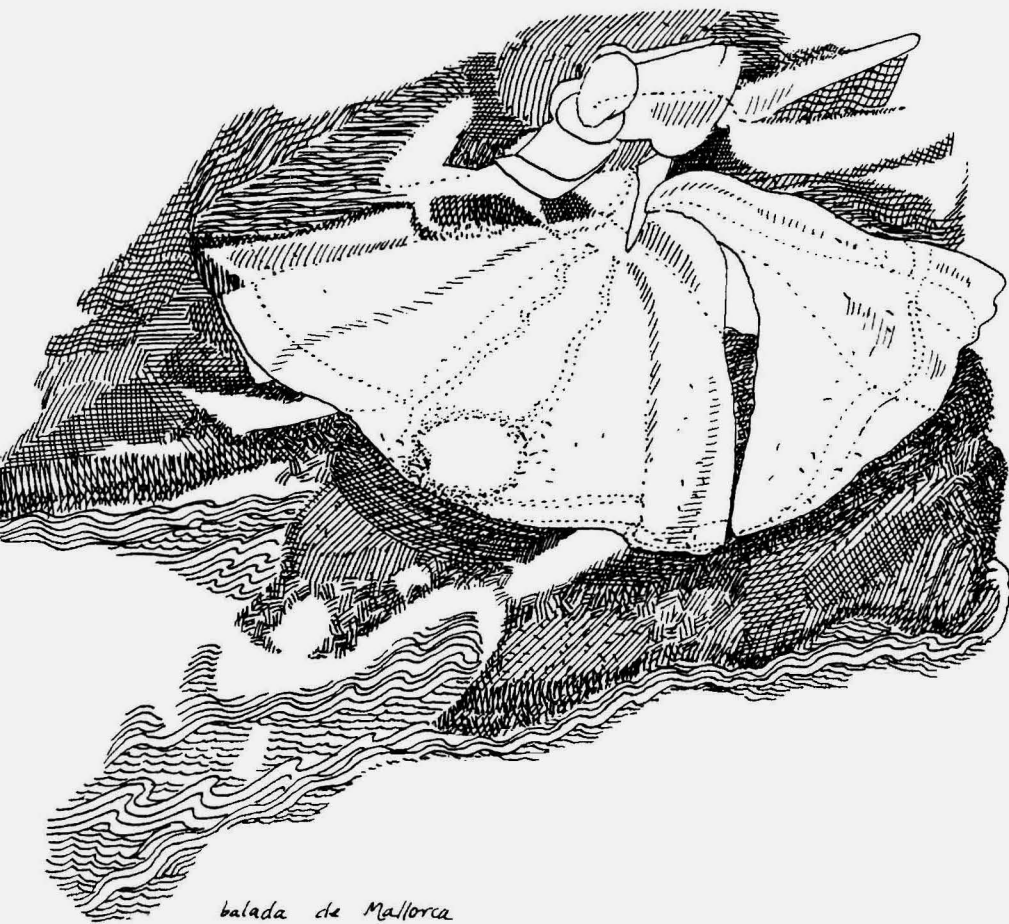
gällde kantaten "L'alta naixença del rei En Jaume" (Kung Jaumes höga födelse) baserad på ett poem av Josep Carner om denna mytifierade katalanska kung som erövrade Balearerna och València från araberna på 1200-talet. Gerhard skrev kantaten 1932 och själv dirigerade han två av dess fem delar i Amsterdam 1933. Verket bär spår av Felip Pedrell - berömd katalansk musikkonservator och tonsättare - och av Schönberg. Denne, som var Gerhards lärare i Wien, flydde till Barcelona 1931 undan den begynnande nazismen, inbjuden av sin katalanske elev. Efter inbördeskriget gick även Gerhard i exil och bosatte sig i England, där han verkade till sin död.

*

Gastronomi

BOKEN "MANDUCA ATÒMICA (L'ÚLTIMA TECA)" (ungefär "Nukleärt käk (Det sista krubbet)") av Xavier Borràs, som vann det senaste Odisseapriset i gastronomiska berättelser utlyst av Bokförlaget Laia, finns nu i bokhandeln i de Katalanska Länderna. Det är en lättsmält gastronomi-science-fiction roman som inleds med att 1997 års invånare i Barcelona får veta genom högtalare att statsmakterna utlyst förbud mot att äta naturlig föda. I fortsättningen skall all näring intas genom piller. Detta gör att epokens gourméer blir tvugna att gå under jorden. Även om historien berättas på ett sensuellt och humoristiskt sätt, beskriver den ett möjligt framtida samhälle av "1984"-snitt. Men i stället för att trycka flygblad eller liknande ägnar de förföljda sig åt att med liv och lust berätta matrecept för varandra (8 stycken, noga utvalda, som man kan laga själv).

Om man inte är intresserad av framtidens mat i Katalonien utan av forntidens, eller t ex av den äldsta kokboken på katalanska, kan man läsa "El llibre de Sent Sovi" från 1400-talet, på Valenciens eller Barcelonas Universitetsbibliotek, där de två enda bevarade exemplaren finns. Denna bok är den första kokboken utgiven på den iberiska halvön.

balada de Mallorca

ARTISTES CATALANS A ESCANDINÀVIA: RAMON CAVALLER

Ha plogut molt d'ençà de la meva primera exposició l'any 1963 a Ciutat de Mallorca, la galeria es deia Minòrica. Hi mostrava els resultats del meu aprenentatge de cinc anys amb el pintor Ramon Nadal; en Jaume Vidal Alcover me'n va fer la presentació del catàleg.

Després d'exposar a Ciutadella, a Maó, a Felanitx i a Palma em donen el primer premi d'aquarel·la del 24 saló de tardor del Cercle de Belles Arts l'any 1965.

Sembla que hauria pogut fer una carrera normal de pintor a Mallorca, però la situació política de llavors, la meva curiositat i la meva disconformitat em van empènyer a provar fortuna a l'estranger i així és com he passat els darrers vint anys de la meva vida anant i venint de les Illes.

Em consider patriotista i em sap molt greu veure els dos perills als quals estem abocats, és a dir: la destrucció del paisatge i la destrucció de la llengua, jo m'he engrescat en la lluita pel manteniment de la llengua que em va mostrar a estimar el Sr. Francesc de B. Moll quan il·lustrava vuit volumets de les rondalles mallorquines.

Com que aleshores hi havia molts de pintors i no gaire gent que treballés en la didàctica del català, vaig considerar que era més urgent fer-hi feina que pintar quadres, i així fa deu anys que enseny català a Suècia i a Mallorca. A més d'editar a Estocolm aquest Butlletí de Les Quatre Barres, he publicat un manual didàctic per a no catalano-parlants que es diu "Anem-hi tots!", he

ajudat a organitzar concerts i festivals a Estocolm a fi d'esborrar aquesta idea de "Spanish" que es té de la nostra terra, he participat com a assessor en un programa fet per la televisió sueca sobre la cultura de Mallorca l'any 1983, entre el 1967 i 1977 he fet exposicions a Estocolm, Nova York, Roma, Århus (Dinamarca), Ciutat de Mallorca i a diversos llocs de Suècia.

He fet estudis d'escenografia a l'Institut Dramàtic d'Estocolm (1974-1977). He participat en dinou muntatges teatrals, sobretot he treballat en òpera, entre d'altres:

Quatre estampes en tres actes de	Virgil Thomson	1979
La Lluna	Carl Orff	1980
L'amor de les tres taronges	Serge Prokofiev	1981
Noces de mig estiu	Michael Tippett	1982
La mort a Venècia	Benjamin Britten	1984
Cavalleria Rusticana	Pietro Mascagni	"
Gianni Schicchi	Giacomo Puccini	"

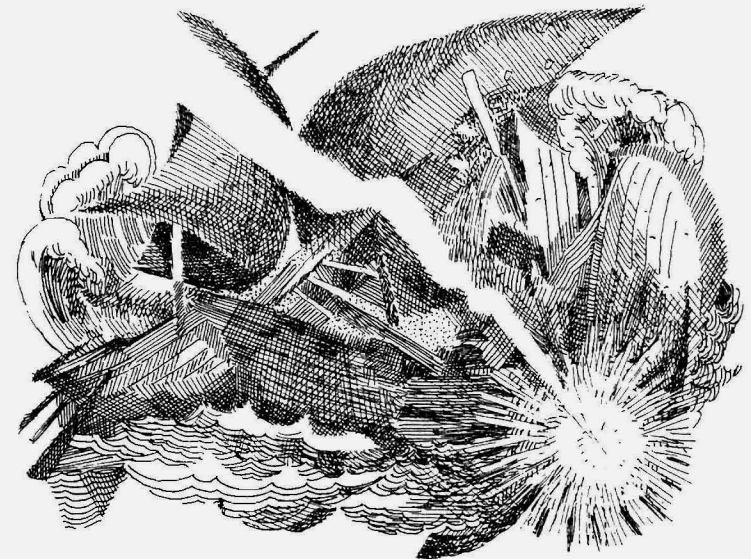
També he treballat amb drames com *Lucrecia* de Joan Ramis, al Teatre Principal de Ciutat de Mallorca, i amb *La comèdia de Santa Bàrbara* del Rector de Vallfogona, a Vallfogona de Riutort i a Tarragona.

A hores d'ara estic fent feina a l'Òpera Reial d'Estocolm amb el muntatge de "*Taverner*" de Peter Maxwell Davies, que estrenarem, s. D. v., el dia 24 de novembre. També estic treballant amb "*Ascensió i caiguda de la ciutat de Mahagonny*" de Brecht-Weil que es representarà al gran restaurant Berns d'Estocolm a finals d'any.

Jo tenc un amic que sempre em regala llibres: En Miquel Salom. Un dia es va presentar amb un llibret molt petit, "L'Atlàntida". Durant la lectura el contingut d'aquest llibre tant menut, s'anava inflant i prenent formes difícils d'abastar, i així consultava el Fabra i l'Atlas i el Petit Curial i adesiara telefonava a un amic grec especialista en la Grècia arcaica, fins que a fi d'explicar-me millor a mi mateix el poema que no havíem llegit a l'escola, vaig agafar paper, colors i pinzells i em vaig aclarir el problema.

Vet aquí el resultat: Cinquanta aquarel·les i les il·lustracions que s'inclouen en aquest Butlletí.

RAMON CAVALLER
Estocolm, agost de 1984

La batalla naval

COMENÇAR A ESCRIURE EN LA LLENGUA PRÓPIA

"Li prego excusi els meus errors, tant d'ortografia com de gramàtica, dels que vostè segur en trobarà molts, però fins ara no he tingut la sort de millorar-me en la nostra llengua materna ...".

Així comença una carta que s'ha fet famosa, escrita per un immigrant establert a Gotemburg. El seu autor no és un català, sinó un txec, mort ja fa cent anys, però si la carta la reproduïm aquí en català es perque, com ja es pot endevinar, reflecteix una situació molt semblant a la que patim els catalano-parlants.

Aquesta carta l'escrivia des de Gotemburg l'onze de març de 1860 a un amic seu el famós compositor Bedřich Smetana (1824-1884), establert a Suècia entre el 1856 i el 1862.

Smetana era de Bohèmia, una regió de Txecoslovàquia on es parla el txec. Fa cent anys el seu país formava part de l'imperi austríac i estava sotmès a una intensa germanització. El 1780 els austríacs havien bandejat el txec de les escoles i quatre anys més tard van decretar que l'alemany fos la llengua oficial. Essent aquesta la llengua dels dominadors, també s'havia anat convertint en l'idioma de promoció social. El pare d'Smetana, un cerveser txec que havia fet fortuna, adoptà l'alemany i sempre parlava aquest idioma a casa seva.

Això ho diu també Smetana en la carta de Gotemburg: "... Educat des de la joventut en alemany, tant a l'escola com a la societat, no vaig preocupar-me... i he de

confessar que no puc expressar-me adequadament o escriure correctament en txec..."

Una llengua en perill de desaparició

Com en el cas dels Països Catalans, els quasi tres-cents anys d'ocupació austríaca a Bohèmia havien fet que la llengua txeca es trobés en greu perill de desaparició. A començament del segle XIX les condicions imposades pels dominadors feien creure que el txec, malgrat ésser parlat per pagesos i artesans, no sobreviuria. Però l'ocupació austríaca, convertida en un règim clarament policíac després de l'onada revolucionària del 1848, no va poder escanyar del tot la llengua ni la consciència nacional txeca, que se seguia mantenint viva entre bona part de la població.

El 1831 s'havia fundat la Societat Česká Matica amb el sol objectiu d'impulsar la publicació de llibres sobre la història de Bohèmia. L'esperit de la Il·lustració, que arribà a Bohèmia des de França i Alemanya a principis del 1800, havia despertat l'interès per la literatura medieval txeca entre els homes de lletres. Es donà el cas que molts dels que llavors es llençaren a la tasca de revivre el txec fòssin gent que parlava l'alemany correntment, fins i tot entre ells. L'aristocràcia del país, preocupada en esbrinar els orígens del seu llinatge, fomentà els estudis històrics i l'interès per la història també va suscitar l'interès per la literatura antiga i l'idioma.

Estada a Gotemburg i retorn a Praga

A Gotemburg Smetana va obrir una escola de música en la que donava lliçons de piano i de solfeig. També impulsà la vida musical de la ciutat donant concerts de piano i

dirigint l'orquestra de la Harmoniska Sällskapet. Com molts de nosaltres, que vàrem venir a Suècia en temps de la dictadura franquista, ell va gaudir aquí d'una vida més lliure que no pas al seu país.

El compositor txec Bedřich Smetana va ésser educat a l'escola en alemany. Aquí a Suecia es va posar a escriure per primera vegada en txec.

Smetana no va perdre mai el contacte amb Bohèmia i l'any 1861 decidí marxar de Gotemburg. El 20 d'octubre de 1860 l'emperador havia promulgat un decret anunciant la fi de l'absolutisme i l'establiment d'una monarquia constitucional. La causa d'això era la derrota militar que Itàlia havia infligit als austríacs el 1859, que debilità l'imperi habsburg. El govern central a Viena es va veure forçat a adoptar una actitud més liberal cara als pobles no germànics. Es va garantir la llibertat d'associació i de premsa i s'inicià un febril període d'activitat cultural. El canvi en la política i el desig de la seva dona per tornar van fer que Smetana abandonés definitivament Suècia l'any 1862.

Dedicació a la renaixença txeca

Entre 1860 i 1862 Smetana havia perfeccionat els seus coneixements de txec i de tornada a Praga es va convertir en un dels principals promotors del nacionalisme musical de Bohèmia. Les seves obres, les més conegudes de les quals són el poema simfònic "La meva pàtria" i les òperes "La núvia venuda", "Dalibor" i "Les dues vídues" estan totes inspirades en el folklore i paisatges de la seva terra. El seu fervor patriòtic es reflecteix en quasi tota la seva producció i sobretot en l'obra coral "El renegat", basada en un poema de l'escriptor ucraïnès A.L. Metlinský en la que blasma tots els que deixen d'ésser fidels al seu poble.

En la mateixa carta des de Gotemburg ja expressa el que ell sentia per la seva terra: "...Amb prou feines em cal repetir que sóc txec de cor i ànima i estic orgullós d'ésser hereu de la nostra glòria. Per això, no em fa vergonya contestar-li en la meua llengua materna, encara que sigui amb imperfeccions, i m'agrada de poder mostrar que la meua pàtria significa més per a mi que qualsevol altra cosa..."

Aquesta no era la primera vegada que Smetana feia una carta en txec, però va ésser a Gotemburg on per primer cop a la vida va escriure en la pròpia llengua, tal com han fet alguns dels socis de Les Quatre Barres que han començat a escriure en català a Suècia. Aquest primer pas - que sempre costa - Smetana va donar-lo a Gotemburg el desembre de 1856. És una decisió que tots els que l'hem presa ens agraïm a nosaltres mateixos.

RAMON BOHIGAS

Els catalano-parlants ho tenim més fàcil

Avui, quan aquí a Suècia ens posem a fer una carta en la nostra llengua tenim moltes més possibilitats d'estalviar-nos incorreccions que no pas Bedřich Smetana fa cent anys*.

Hi ha publicades una munió d'obres de consulta on podem aclarir els nostres dubtes. En el diccionari Fabra o el de la Gran Enciclopèdia Catalana podem trobar l'explicació de cada mot i exemples del seu ús. En un diccionari castellà-català o bé anglès/francès/alemany/-català (n'hi ha també d'altres idiomes, però malauradament cap suec-català encara) l'equivalent en català d'una paraula en aquestes llengües. Qui sigui de Mallorca pot triar el diccionari Castellà-català de Francesc B. Moll i els naturals del País Valencià el "Vocabulari castellà-valencià, valencià-castellà" de Francesc Ferrer Pastor (Edicions l'Estel), obres que, quan hi ha diferències, inclouen les variants pròpies de la regió respectiva. I per consultar qüestions de gramàtica es pot escollir entre una colla de llibres de gramàtica catalana de diferents autors. A més es poden trobar també diccionaris de barbarismes.

Una altra eina molt important en escriure en català és el Diccionari Manual Ortogràfic Vox, un petit llibre que aclareix l'ortografia correcta de cada paraula, la conjugació dels verbs i altres detalls. A més hi ha publicats uns quants diccionaris de sinònims on podreu cercar l'equivalència que us convingui per variar el llenguatge.

*) En la seva època solament dos filòlegs, Josef Dobrovský i Josef Jungmann, havien publicat diccionaris txecs o alemanys-txecs, que no estaven tant a l'abast de tothom com avui en dia els diccionaris catalans. Com en el nostre cas, hi havia tres variants principals de la llengua txeca: el bohemí, el moravi i el silesi. El bohemí va servir de base per la llengua literària.

Aquests llibres els trobareu a la majoria de llibreries dels Països Catalans i la majoria tenen un preu molt més baix que qualsevol diccionari suec.

I no solament això. A partir d'ara qui vulgui podrà comprar-los aquí a Suècia a través de Les Quatre Barres. Hem establert col.laboració amb una llibreria d'Estocolm que ens els vendrà a un preu molt semblant al dels establiments dels Països Catalans.

Ja ho sabeu!

RAMON BOHIGAS

RETRIBUCIÓ

Soposo que el meu cas no és únic. Malgrat això penso que és important informar sobre les coses que m'han passat durant les meves successives reencarnacions corpòries, de les que tinc records ben fidels. No vull entrar en consideracions filosòfiques encara que, crec que puc afirmar que durant tots els canvis intervinguts, una part de mi mateix ha estat sempre invariable, immanent, malgrat totes les alteracions que han passat.

Avui, de moment sóc un escriptor d'un jutjat d'una petitíssima ciutat d'Europa. No vaig acabar els meus estudis de dret degut a circumstàncies que considero que no és necessari en aquest moment explicar. La meua vida actual passa sense grans ni sobtats canvis, compleixo amb tots els preceptes de l'Església, ja que penso que, si Déu permet que existeixin tantes religions serà perquè cadascú el serveixi a la seva manera de sentir. Espero que finalment arribaré a trobar una etapa d'absolut repòs, ja que estic una mica cansat i ben espantat de totes les coses que m'han passat. En la meua vida precedent vaig ésser un peix. Un peix, sembla estrany, però sí, era un peix d'aquests que els científics en diuen selacis, es a dir, un tauró. Una especie que necessita molt de menjar perquè té moltes tones de pes. És a dir que vull explicar des del començament el que em va passar. La desgràcia de tot això, el responsable de tot això és el meu cosí Artur. És a dir, el que va ésser el meu cosí en una vida anterior.

Artur era el nebot del meu pare i ell el va portar a viure a la nostra casa en morir els seus pares en un

accident automobilístic. Jo aleshores tenia onze anys i ell en tenia dotze. El meu pare va dir que segurament seria un germà per a mi. Ja que sóc fill únic no puc saber el que la paraula germà vol dir pels que tenen veritablement germans de sang. És veritat per això que per a mi va ésser un veritable infern conviure amb Artur. Perquè era un dimoni que m'agafava totes les coses, tot el que jo més estimava m'ho trencava la major part de les vegades, desordenava tots els meus llibres i joguines i sense cap mirament totes les pertinències més secretes i estimades me les regirava. Tenia una manera d'ésser aixís molt dissimulada i tortuosa i amb molta facilitat enganyava tot el món, especialment els meus pares persones senzilles i innocents. En aquest ambient es varen anar desenvolupant els anys del secundari. Els dos cursavem els mateixos estudis, malgrat l'any escàs de diferència que l'Artur em portava. No era pas gaire treballador i era un enredaire i totalment incapaç de raonar un problema matemàtic. Però la seva memòria fotogràfica el salvava la més gran part de les vegades de les diferents proves acadèmiques i sobretot a força d'anotacions i còpies que feia anava sortint del pas. Però el pitjor de tot va ésser que al final, quan vàrem tenir l'examen de revàlida ell va poder copiar-se del company que tenia a la dreta i del que tenia a l'esquerra i va aprovar un examen molt difícil que jo no vaig poder passar. Aleshores veient aquests resultats el meu pare va decidir que jo entraria a treballar en el seu negoci de magatzem d'importació i exportació, en qualitat d'aprenent, com l'últim de tota la jerarquia laboral de la casa, però que finalment, després de molts anys de treball i d'aixecar-me de matí i passant el temps aniria arribant cada vegada a càrrecs més superiors fins que finalment seria l'amo de la casa. El meu cosí Artur estudiaria dret, ell que era tan tort.

Però ara vull parlar de Rosalinda, que era el meu sol i

la meua vida, des de que vàrem fer els primers estudis plegats jo n'estava enamorat. El seu pare era un home molt seriós i la seva mare una persona molt alegre. Rosalinda era rossa, d'ulls blaus, amb la pell blanca i quasi bé transparent. Per a mi era el meu únic nord. No hi havia sacrifici que jo no hagués fet per guanyar el seu cor. Però, què podia fer jo, un pobre aprenent que passava la major part del temps ficat en una bata d'un color dubtós verificant les existències del magatzem del meu pare. Artur, en canvi, era el que en diuen un "senyorito perfumat" freqüentador de les aules universitàries, de paraula fàcil i enganyadora. D'aquesta manera va enredar primerament la mare de Rosalinda, la que tenia una vena poètica i que s'enlluernava amb els versos que aquell deia en les reunions dominicals i després, el pare va tenir uns problemes legals i l'Artur naturalment els va poder resoldre de la seva manera acostumada. Us podeu imaginar el que va passar amb això. Artur primer va fer-se amo de la situació, després va obtenir el cor de Rosalinda i un cop va tenir el diploma de doctor en ciències jurídiques es van casar. Endemés Artur va ésser anomenat conseller legal i executiu de l'empresa del meu pare i també de la del seu sogre. Gràcies a unes influències va aconseguir un càrrec molt important i aleshores el meu pare en vista del meu poc lluïment i de les grans virtuts de l'Artur, va modificar el seu testament determinant que en cas de la seva mort, ocupés el càrrec de president del consell d'administració de la companyia. Jo què podia fer? En les condicions en que em trobava, no tenia cap prova de lluïment de res, però sí una gran amargor. L'única cosa que m'entretenia era la natació i les matemàtiques, sobre el que és difícil parlar amb altres persones.

Bé, un diumenge que vaig sortir a nedar em vaig allunyar més del convenient i ja sense pensar vaig anar-me allunyant i allunyant i finalment estava tan fatigat que

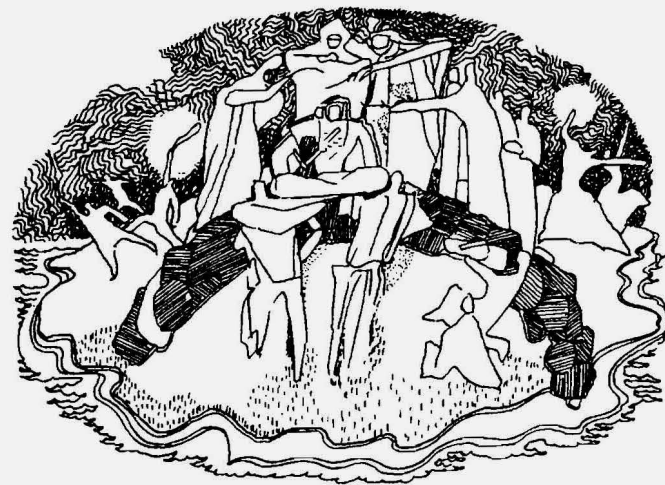
no vaig poder retornar a la platja i em vaig deixar enfonsar lentament, i com si fos un somni vaig veure caleidoscòpicament tota la meva vida: La casa dels meus pares, la meva infantesa, la meva cambra, els exàmens, tot el que havia passat en aquella vida. Bé, després d'això, era ja un tauró infantil jugant al voltant de la meva mare, de per aquí per allà i corrent d'una banda a l'altra i es pot dir que era una vida feliç i sense grans problemes.

Però ara us vull explicar que el moment culminant de la meva vida piscícola es va produir arrel del naufragi del vaixell de passatgers del que vaig ésser testimoni. Com diria un periodista de províncies "en aquell dia de sol radiant res feia pensar que hagués de passar una desgràcia". La veritat és que una forta explosió va seguir el naufragi del vaixell i la meva fina sensibilitat per les olors, que té tot tauró, em va fer córrer ràpidament al lloc del naufragi. Vaig veure com el vaixell elevava la seva popa, va semblar vacil·lar un petit instant i va fer un angle elegant i va anar lliscant cap a les maragdes profunditats del mar. Mai m'hagués pogut imaginar que un vell conegut es trobava en aquests llocs, amb qui tenia un llarg compte a arreglar. Sí, efectivament, allí estava Artur agafat d'un troç de fusta. Em vaig acostar lentament, vaig mirar la seva odiada cara de rata astuta i en veure'l em va entrar una fúria indescriptible. D'un cop de cua a la fusta el vaig engegar cap a enlaire i el vaig veure com girava a l'atmosfera i com tornava a caure i aleshores vaig obrir la meua boca i nyam, me'l vaig empassar.

A partir d'aquest moment la meua vida de tauró es va desenvolupar amb pau amb el món i amb tranquil·litat amb mi mateix. Vaig arribar a una edat avançada i vaig morir d'una mort dolça i natural. Tenia la seguretat de retornar a la vida humana a la pròxima reencarnació,

cosa que realment ha passat. Avui les meves tasques d'escrivent no són moltes i tinc prou temps. Tinc ocasió de pensar, en particular per meditar sobre un somni que he tingut i que es refereix a Artur. Sí, he somiat que Artur s'havia convertit en un cuc i després de moltes cogitacions he disposat en el meu testament que el meu cadàver sigui cremat. Naturalment no vull que els cucs se'm mengin i estic segur que les cendres no són el menjar més agradós dels platelmints, nematelmints, anèlids, discòfors, briozoos i rotífers entre els quals segurament cohabita avui Artur, si és que el meu somni es compleix, que estic segur que es complirà.

ALFRED R. JUNQUÉ

Duepiken fra Katalonia

Snart fem hundre år er gått siden katalaneren Joanot Martorell skrev sin store ridderroman, *Tirant lo Blanc*, som har satt så dype spor etter seg i europeisk litteratur. Omveiene ble mange, via Italia nådde han England og gav Shakespeare stoff å øse av. Og i 1984 skal i alle fall det engelsktalende publikum få stifte bekjentskap med «the real thing» – ridderromanen lanseres med brask og bram i USA. Alt rører på seg, ingenting blir borte.

Fullt så lang behøver likevel ikke veien fra en av Europas mest sentrale utkanter, Katalonia, å være. Og bildende kunst har lettere for å sprengre grensene – Joan Miró er bare ett navn blant mange. Kulturelt sprengstoff, likesom det var politisk sprengstoff nok i denne delen av Spania til å bestemme forløpet av den spanske borgerkrigen og dermed også den 2. verdenskrig, som fulgte etter den «generalprøven». Og den siste mannalders spanske litteratur – alt det beste er skrevet på katalansk. Spanias største dikter i etterkrigstiden, J.V. Foix, er katalaner. Det mest spennede navn i nyere spansk poesi og prosa Pere Gimferrer, er katalaner. Og i utkantens utkant, på Mallorca, satt Llorenç Villalonga og skrev et mesterverk i europeisk målestokk, *Bearn*, på mallorkinsk katalansk.

Gi tål, det er kraftig surdeig dette, mye skal kunne leses på norsk før århundret nedrømmer. Det første kom bort i stimen av bøker i midten av 70-åra. Ingen norsk kulturredaksjon var i stand til å registrere sensasjonen. *Knust speil* av forfatterinnen Mercè Rodoreda. Lagt til side med et ordblindt skuldertrekk. Nå er hun død, og Garcia Márquez gav henne en verdig nekrolog. Blant mye annet trekker han frem den lille romanen *Diamantplassen* – den boken som ved siden av meksikaneren Juan Rulfo *Pedro Páramo* har betydning mest for ham, og som gir nye gleder hver gang han leser den, til og med på katalansk. Nå er den underveis til oss. En makeløs tekst i all sin enkelhet, om den tapte ungdom og uskyld.

Utgangspunktet: en pur ung pikes indre, i en navngitt bydel i Barcelona, i et skjellsettende historisk øyeblikk, den spanske republikk umiddelbart før borgerkrigen. En romanskikkelse som ikke står i strid med sitt eget samfunn og sin egen tid – ifølge det skjemaet Lukács satte opp. Nei, hun går i ett med miljøet, og hennes utvikling vaser seg sammen med begivenhetenes gang. Her gøres det banale sublimt, og underveis tegnes et uavvristelig bilde av en rik og innfløkt verden som er ubotelig tapt.

Kort fortalt: Natàlia treffer en gutt, Quimet, som siden aldri mer forlater hennes liv, under en fest på Diamantplassen, som har gitt boken navn. Og hvilket forhold utvikler seg mellom dem? Jo, dette er en bok skrevet av en kvinne. Kvinner vet. Et herre/tjenerforhold. Det fremgår med symbolsk kraft, da Quimet ikke vil kalle henne Natàlia, men Colomea, Duepiken – den tapte identitet bokstavelig talt. Og så den grå hverdag, de små sorger, som Duepiken kaller dem, tilsynelatende hender ingenting, et «vanlig» ekteskap – som likevel indirekte levendegjør den tapte tid ved de mest subtile forteller-tekniske grep: ordknappe skildringer av påskefeiringer, oppregning av trivielle gjenstander, som komfyrer, rutete tøfler osv., konkrete geografiske navn, gamle kaféer, kjappe glimt av en verden full av overtro, ofte ubehjelpelig naive.

Men Duepikens problemer skal snart nok bli store, og den nye fasen av livet er farget av lidelse, sult og voidelig død. Omveltningen på det ytre plan som ikke blir uten følger på det indre. Et skritt mot frigjøringen, men samtidig noe skremmende: Duepikens verden blir snart ribbet for både mennesker og ting, alt glir fra henne – Quimet og alle vennene drar til fronten – og romanen får også farge av dette. De ytre hendelsene viker plassen for blikk inn i Duepikens indre, indre monologer og drømmende sekvenser dominerer, de klare bildene av Barcelonas førkrigstid blir mer og mer grumsete i konturene, og Quimets død påskynder prosessen, helt frem til selvmordets rand, da hun vil forgifte både de to små barna sine og seg selv. Men takket være en kolonialhandler glipper ikke Duepikens tak på livet.

Kjøpmannen Antoni er en mannstype som mer leder tanken hen på en far enn en ekte mann, og han har da også pådratt seg uopprettelige skader på forplantningsorganene under krigen, slik at han sparer sin kone for kjønslivets plager i den storskrytende mannsverden Mercè Rodoreda risser opp. Kontrasten til Quimet springer i øynene. Duepiken blir igjen Natàlia. Den driftige kjøpmannen fra republikkens dager går der som en tuslete halvkjørling i etterkrigstidens

Spania. Grell symbolikk, fra en forfatterinne som først etter Francos død kunne vende tilbake fra sitt bortgjemte eksil ved Genfersjøen. Og prosessen går videre, tiden, byen, vennene, ektemannen og barna mister ethvert preg av konkret virkelighet. Duepiken, som fartet rundt i en fast og oversiktig verden, med gjenkjennelige gatenavn og begriplige bruksgjenstander, lar seg drive inn i en vegeterende tilværelse, hun bare går i parken, i en tidløs tid, uten fortid og fremtid. Men før hun når så langt, må hun drepe det som har vært. Bokstavelig talt.

Med kniv i hånden lister hun seg i natten tilbake til sitt gamle bosted – og da hun ikke kan skjære seg inn gjennom den låste døren, setter hun i et gjallende skrik, bokens dramatiske høydepunkt, som rommer alt det hun hadde måttet bite i seg gjennom livet – boken tar slutt, et pionerarbeid i dagens moteriktige opera aperta, «åpent verk», hvor alt igjen kan skje. Og under over alle andre, i det skisserte handlingsforløp, som sakte beveger seg mot den mytiske slutten og en betvingende klimaks som knapt en Joyce kunne gjort henne etter, er alt fortalt med Natàlias egne ord, på det folkeligste katalansk, liksom for å levere det endelige bevis for at ingen av etterkrigstidens europeiske tankestrømninger er så spissfindige at ikke ethvert menneske vil måtte oppleve dem på kroppen og være i stand til å formulere dem med egne ord.

Finnes det noen mer lettbegripelig dokumentasjon av Sartres «force des choses» enn den ene vingeskadede duen som river med seg det skred av små trivialiteter som ironisk nok gjør Duepiken til vokter av et dueslag og en dueavl som en stund bokstavelig talt invaderer hele hjemmet? En uanselig, privat kvinneskjebne som får en bredde og en overbevisningskraft som få i dag kan stille opp, den tapte ungdom og uskyld som med nødvendighet bærer inn i desillusjonen, men hvor drømmer tross alt kan beholdes. Jo, et hverdagslig språk, hverdagslige tanker, spunnet rundt et hverdagslig liv, behøver ingenlunde å bli hverdagslig litteratur. *Diamantplassen* foreligger nå på norsk. Den kan bli en øyeåpner for dem som holder på å miste troen på at skjønnlitteratur har noe vesentlig å si oss.

Kjell Risvik

Artikkel ur den norske litterära tidskriften *Bravado*, nr 1 1984

EN MEDELTIDA "KRIG OCH FRED"

NÄR CERVANTES i "Don Quijote" låter kyrkoherden och barberaren göra sin storstädning i den adle riddarens romantiska bibliotek, finner de också *Historien om den berömda Riddaren Tirante den Vite*. "Giv hit den", säger kyrkoherden, "ty jag anser att jag i den funnit en skatt av fornöjelse och en guldgruva av tidsfördriv. Jag säger er försans, käre vän, att i sin art är detta den bästa bok i världen: här åter riddarna och sover ut och dör i sina sängar och gör testamentet förrän de dör. Det oaktat påstår jag, att, efter författaren med flit skrev så många tokigheter, han förtjänade att komma på galären för hela sitt liv."

Denna roman, på spanska *Tirant lo Blanc*, författad av en viss Joanot Martorell på 1400-talet och sedan fullbordad av Martí Joan de Salva, trycktes på katalanska i staden Valencia år 1490 och föreligger nu i en vacker engelskspråkig upplaga, den första versionen utanför Spanien, i översättning och med kommentar av David H. Rosenthal (Schocker Books, New York 1984). Inte bara Cervantes har omvittnat dess betydelse. Bland moderna romanförfattare har peruaren Mario Vargas Llosa i denna bok funnit en alltomfattande verklighet som beviser hela medeltiden, dess krig och dess fredliga seder, alla samhällsklassers liv, äventyr, klädsel, matvanor, kärlek.

DEN SOM LÄSER de över sexhundra sidorna i "Tirant lo Blanc" får valuta för pengarna. Han får följa kolsallra härar (på hundra och tvåhundra tusen man), engelska, grekiska och turkiska, som drabbas samman i valdiga fältslag. Detaljerade stridsscener utmålas, där drag av tapperhet och trofast vapenbrodraskap såväl som grymhet och tragiska oden omvittnas. Hela tidens andliga kultur gör en aktiv insats i helhetsbilden. Antika författare citeras opphörligt: Cicero, Caesar, Sallustius, Livius, Ovidius, Seneca. Gamla tes-

"Tirant lo Blanc" är en spansk riddarroman från 1400-talet som belyser hela medeltiden, dess krig och fredliga seder, alla dess samhällsklassers liv, klädsel, matvanor och kärlek. Sedan en tid finns den i en engelskspråkig utgåva, den första utanför Spanien.

Av JÖRAN MJÖBERG

tamentets böcker får bidraga med sin visdom, och författare som Augustinus, Dante och Boccaccio tillhör ävenledes den levande bakgrunden.

Allegoriska tablåer ingår i berättelsen, och kulturhistoriskt sett utgör romanen en formlig guldgruva. Man får med dess gestalter träda in i palats skrudade med underbara gobelänger där kärlekssagor som Pyramus' och Thisbes, Aeneas' och Didos, Tristans och Isoldes och Flores' och Blanzeflores är invävda; stundom är sagoskatten gestaltad i mosaiker eller marmorreliefer. Man sjunger Mariasånger och Magnificat, liksom man uppstämmer högtidliga böner till Kristus och Maria; däremot förefaller prästerna inte spela någon större politisk eller moralisk roll. I samband med den engelske kungens bröllop skildras en valdig procession av människor, där inte bara präster och lordar och hovdamer och nunnor, officerare och soldater tar del utan faktiskt också prostituerade och sutenörer, som dansar till tamburiers musik och bär blomster- och myrtengirlander i händerna.

Den stora romanen innehåller fem huvudmoment. Först Tirants upplevelser i England, där han lär sig riddarväsendets lagar av riddaren-eremiten William av Warwick, och därpå äventyren och striderna i Sicilien och på Rhodos; så följer Tirants insatser som befälhavare i den öst-turkiske kejsarens strider mot turkarna, då han också möter prinsessan Carmesina, som blir hans stora kärlek. Nästa parti utspelar sig i Nordafrika, dit Tirant blivit vinnare från Kon-

stantinopel och där han blir fånge hos morerna. Där upptäcker man dock snart hans stora krigarbegåvning, och i en rad strider och belägringar vinner han seger och enar hela Nordafrika. Samtidigt längtar han hem till sin älskade, och till slut lyckas han organisera en stor hjälpepedition åt den hårt ansatte kejsaren i Konstantinopel. Detta är det sista avsnittet, när han återkommer, segrar och förenas med sin Carmesina — för att strax därpå falla offer för en dödlig sjukdom och sluta sitt liv. Carmesina dör av sin kärleks-sorg, också kejsaren dör, och Hippolytos, en vän till Tirant som är kejsarinnans älskare, blir nu bortgift med henne och vinner kejsarkronan.

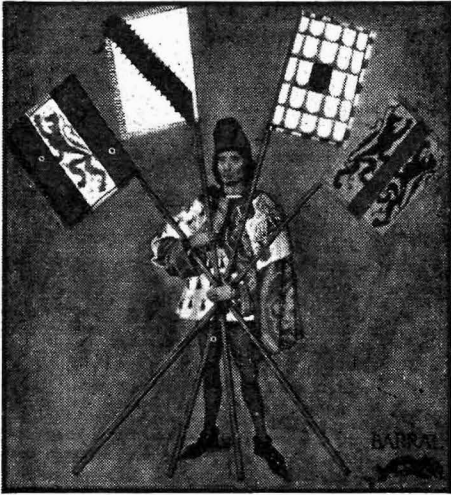
DENNA GANSKA pikareska handling återges av en allvetande berättare men genom en rad språkörer, olika gestalter som i ståtliga tal och apostroferingar av andra personer stimulerar handlingen, som behärskas av inte bara monologer utan också dialoger, skriftliga budskap och författarens egen relation. Ställvis får talen och monologerna en stark didaktisk hållning, där olika livsöden ur antik och biblisk litteratur efter känd tradition citeras som lärorika exempel. På några ställen finns också inslag av övernaturlig art: en prinsessa förvandlas till drake som återtar genom en sköns kyss sin ursprungliga sköna uppenbarelse. Kung Arthur och fen Morgana inträder tillfälligt i handlingen; kungen av England hyser i sitt krigstätt tama lejon som arbetar

som postiljoner och bär omkring depescher i sina giriga kåftar.

I äldre dramer och även romaner brukade det som bekant finnas en peripeti, en avgörande vändning till lyckla eller olycka, som ofta, t.ex. i Sofokles' "Konung Oidipus", innebar något slags igenkännande. I denna roman finns också en sådan vändning, när Tirant i Afrika står inför en stad som han just är beredd att storma och skövla. Då kommer till buom en kvinnogestalt, som i en rad inspirerade moraliska tal vänder sig till honom och ber honom skona staden och dess invånare. Han är inte beredd att lyssna på henne förrän hon drar fram hela hans förlutna, hans kärlek i Konstantinopel, hans krigsbragder på Sicilien, hans ungdom i England. Och Tirant låter sig bevakas först när han hör hennes namn och känner igen henne själv (Cervantes nämner henne, och i Don Quijotes svenska översättning heter hon Hjärtefröjd).

HJÄRTEFRÖJD, det är Carmesinas äldre väninna, hon som en gång öppnade dörrarna för Tirant till hans älskades sovgemak, och återseendet mellan hjälten och denna goda genius blir en oerhörd glädje. Denna Hjärtefröjd är en frisk och humoristisk gestalt, en verklig psykologisk studie och en motsats till den ränkfulla "Easy-going Widow" som i den östromerska huvudstaden hade gjort sitt yttersta för att så split mellan de älskande. Också inom det manliga gestaltgalleriet finns en avsevärd individualisering av de enskilda figurerna och riddarna.

En medeltida turneringsledare med vapensmyckade baner.

Tirant lo Blanc — med sitt namn lånat från det "tiranska" gränslandet i England och hans mor Blanca — är på nästan alla punkter modellen för en sann riddare. Han betecknas som storsint, vis, likgiltig för världslig vinning och upphöjd över allt högmod. Som befälhavare över sina härar sover han nästan aldrig, han rider runt sitt läger om natten och vakar över sitt folk. Han är en lysande organisator, både när det gäller att förflytta trupper, att på kort tid göra dem stridsberedda och att skaffa fram vapen, ammunition, livsmedel. Som en verklig matchhjälte hemför han segern i alla drabbningar.

Flera gånger invecklas Tirant i dueller präglade av en i våra ögon häpnadsväckande grymhet. Bland det enda man vet om ro-

manförfattaren, Joanot Martorell, är att hans lidelse var att utmana personer på duell: en rad brev av hans hand är bevarade, där det väsentliga för Martorell är att fastställa formerna för duellen (tid, plats, vapen, domare) och orsaken till utmaningen tycks ha fallit i glömska. Vid en stor turnering händer det att Tirant ställer upp till strid med en annan riddare "på liv och död". När denne motståndare besegras av vår hjälte och vägrar ta emot nåd, dödar Tirant honom genom att stöta sin dolk i hans öga och in i hjärnan. Vid ett speciellt tillfälle då han fattat misstankar mot en morisk trädgårdsmästarpojke för att ha en kärleksaffär med hans egen Carmesina, undviker han däremot duelletiketten och går bort och hugger av pojken's huvud. Det är ett tecken på Tirants rika emo-

tionella register att han vid uppredade tillfällen också visar sig kunna falla i gråt, av harm, av längtan eller av med.

NÄR TIRANT första gången greps av en förälskelse som kan kallas dödlig, med prinsessan Carmesina som föremål, upplever han det som om han kastats in i en strid där han aldrig kan bestämma över utgången. En gång faller han av hästen av pur kärlekstrånad. Men i fortsättningen utnyttjas bilden av kärlekens strider i den medeltida kulturens anda i mera frivol riktning. Kärlekens lans får inte sår, säger hans älskade, men hon önskar ändå ta emot honom i "sin kyskhets hamn"; en livserfaren drotnings som ger Tirant råd inför hans första kärleksmöte med Carmesina uppmanar honom drastiskt att "sätta sina sporrar i henne och inte visa henne någon nåd". Den frivola stämningen är naturlig och osökt, som hos en Boccaccio, och det förvånar inte när Tirant rapporterar om en engelsk prinsessa att varje hennes gest var behagfull och kvinnlig, "och hennes gömda kroppsdelar måste ha varit ännu skönare".

Tirants beteende i duellen på liv och död berättar mycket om synen på manlighet i 1400-talets Spanien, och romanen ger andra exempel. En riddare vid namn Richard, som önskar tävla med Tirant i mod och tapperhet, skrävlar med att han är "grym som ett rovlystet lejon". Den fromme eremiten William of Warwick drömmar om att hans unge son skall bli en fullblöd kämpe och låter honom som sitt första offer dräpa en fången sarracen, varpå han blir döpt i den otrognas blod. Barnet, heter det så, växte upp till bli en tapper riddare och oförskräckt i strid.

OCKSÅ KVINNOBILDEN har sina speciella accenter. Genomgående prisas kvinnorna för sin skönhet; de är försedda med dygder som är mera anslutna än mänskliga. Å andra sidan får man aldrig veta vari dessa dyg-

der består, däremot ges livliga exempel på det koketteri som de sköna kan utveckla gentemot sina kavallerer. Prinsessan Stephanie, som är Carmesinas närmaste vän, försäkrar att "om männen förstod oss, skulle de ha mycket mindre svårt att få oss till att bevilja deras anbud". Kvinnorna har nämligen, fortsätter hon avslöjande, tre medfödda egenskaper: de är glupska, de älskar godsaker och de är kättjefulla.

I kärlek är kvinnorna ytterst känsliga: flera av dem svimmar när de får något budskap från sina älskade. De följer slaviskt yttre konventioner och är livrädda för att deras smussel med beundrarna skall märkas. Det hindrar inte att dessa konventionella prinsessor och hovdamor — som så småningom visar sig vara bara fjorton år gamla — låter sina beundrare om natten smyga sig in i sovrummet och under deras svängtacken. Med hänsyn till deras ålder är det inte förundransvärt att de i varandras sällskap utmärker sig för en enastående fnissighet, medan de vid högtidliga ceremonier, uppklädda i sina sköna toaletter, visar ett uppträdande som är i högsta grad ladylike.

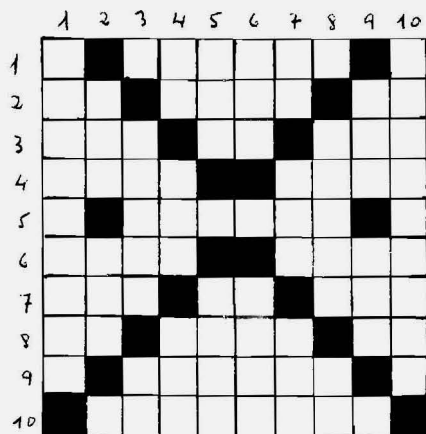
MAN VILL VERKLIGEN ge Vargas Liosa rätt när han betecknar denna fantastiska och kulturhistoriskt spackade berättelse som "en underbar roman, en hel katedral" och när han uppfattar den som en tidig total roman, en medeltida motsvarighet till Tolstojs Krig och fred. Man skulle också kunna göra kyrkoherdens ord i Don Quijote till sina egna: "Tag hem boken, och ni skall få se att allt vad jag sagt om henne är sant."

John Mjöberg

John Mjöberg är docent och f. d. universitetslektor i litteraturhistoria.

SvD 84.11.02

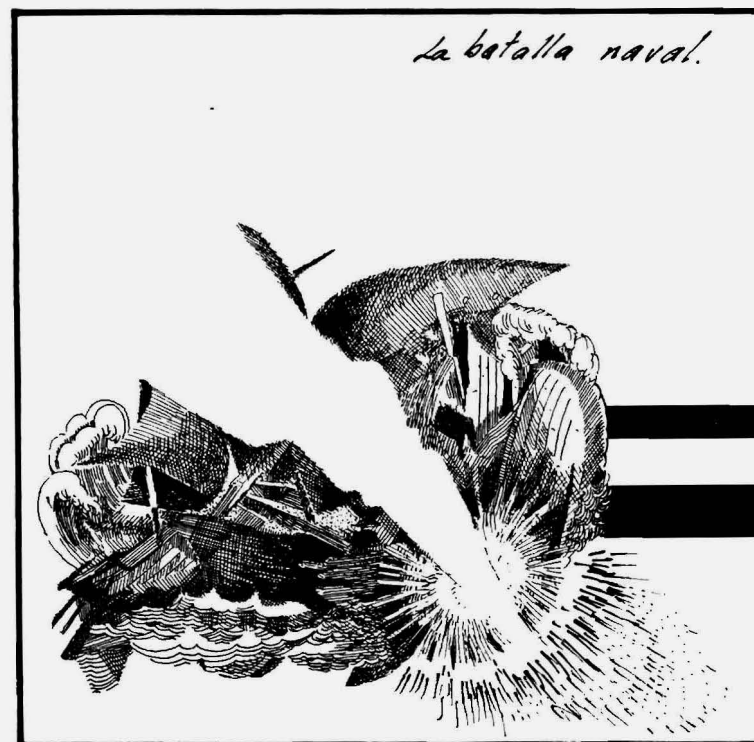
Artikel ur Svenska Dagbladet, 2 november 1984. Tirant lo Blanc (Tirant den Vite) är en katalansk klassisk roman (inte spansk, som det står i artikeln), skriven av Joanot Martorell och fullbordad av Martí Joan de Galba (inte Martí Joan de Salva).

Horitzontals

1) Típica ciutat dels turrons. 2) Moneda romana de bronze. Massa blanca de llet quallada. Vocals.
 3) Grogenc, rossenc. Cent-un. En anglès, final.
 4) Botonera. Multinacional sueca. 5) Juntament.
 6) Ratolí, rat. En italià, bé. 7) Època, temps. No. Al revés, assabentar, afirmar. 8) Nota musical. Vespre. Vocal repetida. 9) Taulat, estrada. 10) Naixament.

Verticals

1) Novel·lista català del s. XIV. 2) Germana, monja. En aquest moment. 3) En castellà, sageta. Planta xinesa.
 4) Al revés, nota musical. Article indefinit. Olfacte.
 5) Cop, soroll. Campanya, cós. 6) Organització internacional televisiva. 7) Al revés, instrument, utensili. Negació. Dues vegades, preposició que significa companyia. 8) Existir. Al revés, Déu egipci. 9) Al revés, lletra de l'alfabet. Nom d'un famós anarquista català.
 10) Al revés, en va.

CANÇÓ DE NADAL

Tots els camins del món
esta nit estan plens de gent.
Pastors i reis van
preguntant per un infant.

Hi ha una estrella en el cel
que llumeja més que el sol.
Esta nova van dient
les campanes al vol:

"En un portal de Betlem
ha nascut un Jesuset,
sa mare és Maria
son pare Sant Josep.
Té una burreta darrere
té un bouet al costat d'ell
gitat en la palla està
bolquers no en té, està nuet.
En un portal de Betlem
ha nascut un minyonet
sa mare encara és verge
car son pare és l'Etern".

JOSEP MANUEL FERRERO

Pastís de castanyes

Durant el Nadal i Cap d'any, qui vulgui menjar una
llaminadura típica catalana d'aquests dies, pot fer un
pastís de castanyes.

Ingredients

50 castanyes
6 ous
100 grams de mantega
250 grams de sucre
Vainilla
Galletes picades

Les castanyes s'escalden i es pelen. Després es bullen
amb aigua i amb dues cullerades de sucre fins que siguin
toves i es passen per un sedàs com si es fes puré. A
part, s'agafen sis ous i es baten els rovells amb
dos-cents grams de sucre. Es baten les clares a punt de
neu i, quan tot està, s'ajunta amb les castanyes i
gairebé tota la mantega, que s'haurà fet fondre abans, i
es torna a batre fins que sigui ben barrejat. També s'hi
posa una mica de vainilla.

S'agafa un motlle previament untat de mantega que
s'haurà reservat, s'empolsa amb una mica de sucre i de
galleta picada y s'ompla de la pasta descrita. Es fica al
forn, a una temperatura no massa alta. Se sabrà si és
cuit punxant-lo amb una agulla i mirant si aquesta surt
neta.

LA CUINERA D'ÖSTERMÄLM

